

УДК 929:930|Петрунь”1894/1963”
DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2\(30\).291807](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2(30).291807)

Левченко Валерій Валерійович,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри українознавства, історико-правових та мовних дисциплін
Одеського національного морського університету
вул. Мечникова, 34, г. Одеса, 65029, Україна
тел.: (048) 728 31 18
e-mail: levchenko_lav@ukr.net

Мурашко Олена Сергіївна,

фахівець освітньої галузі
пров. Єлісаветградський, 5, м. Одеса, 65007, Україна
тел.: (+38) 067 743 13 29
e-mail: al76od@gmail.com

**ФЕДІР ЄВСТАФІЙОВИЧ ПЕТРУНЬ (1894–1963):
ВІДОМІ ТА НЕВІДОМІ СТОРІНКИ БІОГРАФІЇ
(ДО 60-Х РОКОВИН ТА 130-Ї РІЧНИЦІ)**

У статті досліджено біографію та інтелектуальну діяльність Федора Євстафійовича Петруня – одеського історика, бібліотекаря, бібліографа, сходознавця, картографа, географа, краєзнавця і педагога. За весь час своєї діяльності він встиг попрацювати у найрізноманітніших закладах вищої освіти Одеси, але найбільше всього за часом він працював у структурі Наукової бібліотеки ОНУ імені І.І. Мечникова. З’ясовано ступінь дослідження проблеми в історичній науці. Вказується, що в історіографії немає спеціального дослідження, присвяченого максимально повній реконструкції біографії Ф.Є. Петруня на підґрунті першоджерел. Основною помилкою більшості біографічних досліджень є невикористання неопублікованих історичних джерел. На основі документальних матеріалів Державного архіву Одеської області, пов’язаних з історією різних осередків і структур розвитку культури в Одесі, до наукового обігу введено неоприлюднені раніше історичні джерела, які сприяють реконструкції та уточненню невідомих раніше нюансів та перипетій життєвого шляху науковця. Репрезентовані архівні матеріали також є цінним джерелом у вивченні розвитку вищої освіти і науки в Одесі в період 1910–30-х рр., зокрема – історії вищої школи, бібліотечної мережі та біографічних даних деяких діячів науки вказаного часу. Інформація із власноруч заповнених Ф.Є. Петрунем анкет і написаних ним автобіографій, виявлених у різних одеських архівосховищах, доповнюють дані з історії повсякденності життя вищої школи та бібліотечної мережі Одеси. Простежено нелегкий шлях вченого в 20–30-х рр. ХХ ст., вплив політико-ідеологічного тиску на повсякденне життя науково-педагогічної інтелігенції УСРР. Охарактеризовано роль науковця у житті вищої школи та бібліотечної мережі, його наукову спадщину, реконструйовано наукові та особисті контакти вченого, їх вплив на його життя і входження до академічного співтовариства та комунікаційні відносини в ньому.

Ключові слова: Ф.Є. Петрунь, Наукова бібліотека ОНУ імені І.І. Мечникова, бібліотечна справа, вища школа Одеси, біоісторіографія.

Будь-які науково-навчальні організації, установи, товариства – це не тільки навчання, викладання, наукові дослідження, виховна робота, це, в першу чергу, люди, особистості, вчені, студенти, викладачі. Саме крізь призму їх досягнень, вчинків, характерів формується обличчя певного закладу, його імідж. Й навпаки, можна спостерігати зворотній зв'язок: кожна особистість залишає певний слід у функціонуванні, розвитку та історії закладу, організації тощо. Усе це відбивається, звичайно, у біографічних дослідженнях, нарисах, наукових статтях, спогадах. Необхідно наголосити, що біографічні розвідки мають безперервний характер. У процесі таких досліджень з'являються нова інформація, що суттєво доповнює існуючі факти, або невеликі подробиці, які надають більш повне чи нове сприйняття біографії.

Саме такі подробиці й стали мотивом написання даної статті. Автори мали на меті на тлі матеріалів з архівних сховищ доповнити біографію певної особистості, до того ж розширити уявлення про її діяльність в окремій галузі. Не менш важливим є введення до наукового обігу історичних джерел, що були раніше невідомі.

Головним суб'єктом нашого дослідження виступає видатний український вчений, спеціаліст з історичної географії, історик, бібліотекар, бібліограф, сходознавець, картограф, географ, краєзнавець і педагог Федір Євстафійович Петрунь (1894–1963).

Статтю умовно можна поділити на дві частини: короткий історіографічний огляд та квінтесенція існуючої інформації про біографію й діяльність Ф. Є. Петруня з доповненнями її новими штрихами.

Наше дослідження носить персонологічний характер, тому звернемося до одного з напрямів історіографічних досліджень – біоісторіографії [28, с. 192]. Вчені називають саме цей підхід до історіографічних досліджень перспективним [27, с. 155] та самобутнім [28, с. 192]. Біоісторіографічний аналіз пов'язує «особистість з епохою та наукову творчість з соціальним контекстом», тобто позиціонується як єдність когнітивного та соціального [29, с. 273]. Відтворення наукової біографії передбачає використання джерел, які поділяються на дві групи: джерела створені власне персоною та ті, що були створені іншими особами чи установами та висвітлюють життя та наукову діяльність вченого [23, с. 18].

Щодо першої групи джерел, тобто власних публікацій вченого, потрібно було б вказати та проаналізувати публікації вченого, але в рамках даного дослідження доречно повідомити про наявність біобібліографічного покажчика, присвяченого Ф. Є. Петруню. Він побачив світ 1981 р. та був підготований В. В. Самодуровою, головним бібліографом НБ ОНУ імені І. І. Мечникова, під науковим редагуванням Ю. О. Амброз. Покажчик містить повний перелік праць вченого та докладний (на час видання покажчика) список публікацій про нього [Дод.: 30].

До тієї ж групи джерел відноситься й особовий архівний фонд вченого, що зберігається в Науковій бібліотеці Одеського національного університету

імені І. І. Мечникова, який відтворює його життя, творчий та науковий шлях. Фондоутворювач самостійно передавав свій архів університетській бібліотеці впродовж 1962 р., до складу якого увійшли особисті документи дослідника та членів його родини. Крім того, до іншого роду видань у складі цього фонду відносяться виписки, чернетки, варіанти наукових робіт, у тому числі кандидатської та докторської дисертацій, різноманітні карти Півдня України та СРСР тощо, тобто матеріали стосовно наукової діяльності дослідника. Наразі фонд упорядкований та систематизований за наступними розділами: біографічні документи; творчі матеріали; матеріали службової, педагогічної, наукової та громадської діяльності; господарсько-майнові та побутові документи; листування фондоутворювача та до нього; картографічні матеріали [Дод.: 51, с. 152]. Звичайно ж, вивчення та аналіз цього фонду цікавили дослідників різних галузей знань: істориків, географів, фахівців бібліотечної справи тощо [Дод.: 13, с. 194; 28; 35, с. 57; 37, с. 101–102; 50]. Наприклад, дотепно подано інформацію про іменну книжкову колекцію Ф. Є. Петруня у статті Ю. О. Амброз. Відомості про його наукову біографію переважають з відомостями про особистісні якості, що розкривають мотиви зібрання та долю збірні. У публікації надаються як кількісні, так і хронологічні й тематичні характеристики колекції. Крім того, вказано найбільш цікаві та значущі публікації, а також видання, що стали бібліографічною рідкістю [Дод.: 2]. У невеликому дописі О. Губаря у рубриці «Портрети вчених» автор яскраво «малює» портрет вченого. Ніби то небагато і сказав, не описав детально біографію та наукові досягнення, але у двох невеликих шпальтах влучно надано характеристику Ф. Є. Петруня як дослідника, вченого, педагога, лектора, бібліофіла, краєзнавця. Привабливості надають короткі, але доречні згадки про епізоди з життя, в яких проявлялися звичайні людські якості [Дод.: 10]. Крім того, у деяких публікаціях знаходимо відомості про долю власної колекції ще до передачі її до університетської бібліотеки [Дод.: 8; 53].

На сьогодні вже існує доволі великий дослідницький досвід щодо біографічних даних про Ф. Є. Петруня та фактів про його професійну діяльність. По-перше, відомості щодо біографії та наукової діяльності вченого відбиті у статтях в енциклопедичних та довідкових виданнях [Дод.: 14; 24; 29; 32; 48].

Окремий шар біобібліографії Ф. Є. Петруня складають доволі докладні публікації-спогади. Спомини колишньої студентки, а згодом – колеги по кафедрі фізичної географії Одеського державного університету імені І. І. Мечникова (нині – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова) Ю. О. Амброз сповнені як фактичними даними, так і особистими уявленнями [Дод.: 3]. Доповнюють спогади публікації колег по роботі у Науковій бібліотеці ОНУ імені І. І. Мечникова подружжя бібліографів О. Ю. Ноткіної та В. С. Фельдмана [Дод.: 33]. Дуже теплі та емоційні спогади залишила староста групи географічного факультету Одеського педагогічного інституту, майбутня відмінниця освіти України М. В. Купцова [Дод.: 17, с. 80–90].

Публікації загального характеру описують біографію, викладацьку діяльність та науковий шлях вченого [Дод.: 1; 41; 46]. Крім того, можна виокремити

окрему групу джерел, що, наприклад, підтверджують той факт, що Ф.Є. Петрунь був репресований за антирадянську діяльність [Дод.: 18, с. 205–206; 26, с.с. 277; 31; 45; 49]. Про його діяльність як викладача різних навчальних закладів є свідчення у монографіях та довідкових виданнях, присвячених історії цих закладів, та в окремих публікаціях [Дод.: 9, с. 58–59; 15, с. 127; 16, с. 192–193; 18, с. 202, 305, 332, 345; 26, с. 264, 276, 311, 344, 351, 352, 367, 501–503, 568; 34, с. 58, 60; 52, с. 10–11].

Джерела, що створені іншими дослідниками, висвітлюють науковий доробок вченого, вказують на напрями його досліджень тощо. Особливою науковою пристрастю вченого були дослідження у галузі картографії [Дод.: 11, с. 97, 99; 41; 43, с. 180, 189]. Наприклад, коротка інформація про дослідження на ниві історичного картознавства Південної України, особливо у 20-ті роки ХХ ст. та перелік його праць у цьому напрямку надано у публікації Р. Сосси [Дод.: 43, с. 180, 189]. Інформативною є стаття Я.Р. Дашкевича з підтвердженням того, що Ф. Петрунь у 1920–30-ті рр. займався систематичними дослідженнями спадщини Г. Боплана щодо території Бузько-Дністровського межиріччя. Крім того цікаво, що Ф. Петрунь надавав дещо негативну характеристику Г. Боплана, при цьому не заперечуючи цінність викладеного ним фактичного матеріалу [Дод.: 12, с. 35–36].

Переважна частина публікацій вченого була основана на кропіткому аналізі першоджерел, у першу чергу, картографічних. Отже, необхідно виокремити доробок вченого як картографа від вивчення ним історії та історичної географії українських регіонів, зокрема Поділля [Дод.: 4; 6; 7], Наддніпрянської України [Дод.: 25, с. 56, 64, 188–189], Причорномор'я [Дод.: 38; 39; 40; 42] тощо. Звичайно, Ф.Є. Петрунь відомий як сходознавець, про що свідчать публікації різних дослідників [Дод.: 5; 19; 21; 47].

У контексті вивчення української історіографії у Наддніпрянській Україні Ф.Є. Петрунь посідає заслужене місце серед інших дослідників, інформація про яких надається у монографії відомого українського історика-емігранта О. Оглобліна, що наразі є бібліографічною рідкістю. Уперше й одноразово монографія була видана 1957 р. англійською мовою. Переклад українською мовою було здійснено 2003 р. У виданні простежено поступ національної історичної думки за 1917–1956 рр. як в Україні, так і поза її межами [Дод.: 25, с. 56, 64, 188–189]. Ф.Є. Петрунь був членом багатьох наукових, науководослідних організацій, свідчення про що знаходимо в публікаціях різних авторів. Наприклад, як член Комісії дослідження історії Полудневої України, яка була складовою системи історичних установ Всеукраїнської академії наук брав участь у підготовці збірника «Полуднева Україна». Збірник був підготовлений і, як свідчать документи, видрукований у грудні 1930 р., проте його наклад знищили у видавництві. В Архіві Всеукраїнської Академії наук, що зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, відклалися більшість рукописів статей, що увійшли до збірника, а також варіанти його змісту [Дод.: 27].

Ф.Є. Петруня жодною мірою неможна назвати лише теоретиком, тобто кабінетним вченим. Він активно брав участь в експедиційних розвідках, починаючи з 1917–1919 рр. [Дод.: 3, с. 216]. Наприклад, у статті М. Товкайло, археолога, історика, етнографа, організатора сучасних археологічних експедицій, зокрема у регіоні Побужжя, подано інформацію про участь Ф.Є. Петруня у Бозькій археологічній експедиції 1930–1932 рр. Саме вона відкрила новий етап у дослідженні археологічних пам'яток у Середньому Побужжі [Дод.: 44, с. 59–62, 64, 69].

Бібліограф – це ще одна з іпостасей Ф.Є. Петруня, про що є свідчення у статтях, які загально описують біографію та науковий шлях вченого. Окремих публікацій щодо його діяльності на ниві бібліографії не так багато [Дод.: 13, с. 103, 136, 140, 147, 148, 153, 154, 157–160, 164, 165, 167; 20; 22; 23; 26, с. 627–630; 36; 37, с. 101–102]. З цього приводу в даній статті автори вирішили приділити увагу саме цьому напрямку діяльності Ф.Є. Петруня.

Звісно перелік вказаних джерел щодо біографічних даних та відомостей про науково-дослідну й викладацьку діяльність Ф.Є. Петруня не є вичерпним. Але метою даної статті є короткий біоісторіографічний огляд, а основну увагу зосередимо на нових ще неопублікованих відомостях.

Перш ніж розпочати знайомство чи нову зустріч з Ф.Є. Петрунем, згадаємо, як його називали його колеги, студенти, друзі: «ходяча енциклопедія» [Дод.: 3, с. 213], «пристрасний читач» [Дод.: 33, с. 33], «інтелігент у справжньому значенні цього слова» [Дод.: 33, с. 33], «чудовий ерудит» [Дод.: 33, с. 33], «блискучий оповідач» [Дод.: 33, с. 34], «декан, батько, улюбленець» [Дод.: 17, с. 86], «розумна, висока, чудова людина» [Дод.: 17, с. 88], «дбайливий, людяний» [Дод.: 17, с. 88], «багатогранний фахівець» [Дод.: 17, с. 86]. Витяг з характеристики: «висококваліфікований викладач», «високоерудований спеціаліст у галузі географії», «має гарну працездатність», «має гарні організаторські здібності» [Дод.: 3, с. 216]. Та і його особиста коронна фраза, яка вимовлялася гучно, так щоб було чути по усім трьом поверхам [Наукової] бібліотеки [ОНУ імені І.І. Мечникова]: «Куди не плюй, скрізь Петрунь» [Дод.: 33, с. 32]. З цих характеристик, тим більше вони надані його сучасниками, можна вже намалювати портрет цієї персони. А наразі розглянемо його біографію згідно існуючих відомостей, опублікованих та дотепер невідомих фактів.

Як свідчить копія (від 24 липня 1920 р.) метричного свідоцтва (від 16 квітня 1912 р.) Федір Євстафійович¹ Петрунь народився 17 лютого (1 березня) 1894 р. в сім'ї селян² православного віросповідання села Устя³ Ольгопільського повіту Подільської губернії – Євстафія Онисіфоровича і Надії Омелянівни. Сім'я

¹ В особовій справі викладача ОІНО в трьох документах 1920-х рр. власноруч вказує своє по-батькові як «Остапович» [20, арк. 6–7 зв.].

² Більшість біографів Ф.Є. Петруня вказують службове становище його батька – писар. При цьому не звертаючи увагу на його соціальне походження [Дод.: 4, с. 317; 24, с. 300; 46, с. 242]. Соціальну приналежність Ф.Є. Петруня до селян ідентифіковано документом 1912 р. [15, арк. 7], документами 1927 р. [14, арк. 111–112; 20, арк. 6] і 1930 р. [17, арк. 64].

³ На сьогодні селище Устя Бершадської міської громади Гайсинського району Вінницької області.

була багатодітною, крім Федора ще було як мінімум двоє старших дітей – Олена і Володимир. Вже через три дні після народження, 20 лютого (4 березня), Ф. Є. Петруня було охрещено в Свято-Георгіївській церкві того ж села. Його хрещеними батьками стали священник В. О. Бодянський і Н. І. Арістова, дружина колезького радника⁴ О. І. Арістова [15, арк. 7]. Виходячи із статусу хрещених батьків Ф. Є. Петруня, можна припустити, що його рідні батьки були заможними селянами, а серед їх оточення були люди привілейованих станів. Тезу щодо заможності підтверджує і той факт, що ще двоє дітей цієї родини отримали вищу освіту, яка була небезкоштовною на той час, а навпаки потребувала суттєвих капіталовкладень. Так, О. Є. Петрунь у 1904–1910 рр. навчалася на природничому відділенні фізико-математичного факультету Одеських вищих жіночих курсів [12, арк. 1–9], а В. Є. Петрунь (народився 5 (17) жовтня 1890 р. в селі Устя [9, арк. 111 зв.]) впродовж 1910–1914 рр. навчався у групі загальної історії історичного відділення історико-філологічного факультету Імператорського Новоросійського університету (ІНУ). В. Є. Петрунь був здібним студентом та вчився дуже добре. З 25 дисциплін перелічених у заліковому свідоцтві тільки за дві з них він мав оцінку «задовільно» (логіка; педагогіка і дидактика), за всі інші оцінка була «вельми задовільно» [1, арк. 12–12 зв.].

Якого року Ф. Є. Петрунь переїхав до Одеси⁵, поки встановити не вдалося. Відомо, що за атестатом зрілості Одеської 3-ої гімназії за № 739 від 14 червня 1912 р. [4, арк. 6–7] його було зараховано до числа студентів історичного відділення історико-філологічного факультету ІНУ [2, арк. 1; 4, арк. 6–7]. Незважаючи на заможний стан сім'ї Ф. Є. Петрунь клопотав щодо надання йому матеріальних пільг від керівництва ІНУ у весняному семестрі 1914 р. у вигляді допомоги або звільнення від оплати за навчання, якою користувався у 1913 р. [10, арк. 6 зв.].

В осінньому і весняному півріччях (I і II семестри) 1912/13 навчального року вивчав «Богослов'я» (О. М. Клітін), «Історію класичного мистецтва» і «Історію руського мистецтва» (О. А. Павловський), «Логіку» (О. П. Казанський), «Психологію» (М. М. Ланге), «Вступ до мовознавства» (О. І. Томсон), «Тібулл» (Б. В. Варнеке), «Загальний нарис допоміжних наук історії» (В. Е. Крусман), «Вступ до історії руської літератури» (С. Г. Вілінський), «Нову руську історію» (Є. П. Трифільєв), «Грецьку історію» (М. І. Мандес), французьку та італійську мови [2, арк. 12, 18–19].

В осінньому і весняному півріччях (III і IV семестри) 1913/14 навчального року відвідував наступні заняття: «Історія руської церкви» (О. П. Доброклонський), «Давня руська історія», «Руська історіографія» і «Практичні заняття з давньої руської історії» (Є. П. Трифільєв), «Візантійське мистецтво»,

⁴ Колезький радник – громадянський чин VI класу в «Табелі о рангах», відповідав чинам армійського полковника та флотського капітана I рангу.

⁵ На 1 серпня 1919 р. мешкав за адресою вул. 19 лютого, буд. 65, кв. 14 [3, арк. 138, 148]. Станом на 24 липня 1920 р. мешкав за адресою вул. Коблевська, буд. 39, кв. 4 [15, арк. 2 зв., 3 зв., 4 зв., 5 зв.– 7]. За даними на 12 березня 1930 р. з родиною проживав на вул. Подбельського, буд. 41, кв. 20 [17, арк. 64].

«Історія візантійського мистецтва», «Грецька література», «Історія грецької літератури» і «Фулід» (С. Д. Пападімітріу), «Римська історія» і «Практичні заняття з античного мистецтва» (Б. В. Варнеке), «Інтерпретація «Афінської політиї»» (М. І. Мандес), «Історія західноєвропейської літератури XIV–XVII ст.» (В. Ф. Лазурський), «Історія встановлення європейських володінь в Індійському океані» (В. Е. Крусман), «Вступ до вивчення середньовічної історії літератури» і «Історія Сходу» (П. М. Біцилли), «Руська народна поезія» (О. В. Ристенко), «Вступ до філософії» (І. М. Малінін), «Історія давньої філософії» (О. П. Казанський), «Політична економія» (В. Д. Катков), німецьку та англійську мови [2, арк. 11, 15, 20–23].

За перші два роки навчання в ІНУ загалом успішність Ф. Є. Петруня у навчанні була високою, але при цьому в нього траплялися затримки із складанням іспитів. Так, після проходження дисциплін трьох семестрів 17 лютого 1914 р. за результатами зимової сесії йому було зараховано складання іспитів тільки за два семестри [8, арк. 191; 9, арк. 33]. Події Першої світової війни, які розпочалися влітку 1914 р. не вплинули на навчання Ф. Є. Петруня. Станом на 1915/16 навчальний рік він мав відстрочку від мобілізації до 1921 р. [11, арк. 3].

В осінньому і весняному півріччях (V і VI семестрах) 1914/15 навчального року слухав такі лекції: «Вступ до слов'янознавства», «Історія слов'ян – чехів та поляків» і «Практичні заняття з історії слов'ян» (М. Г. Попруженко), «Західноєвропейська література XVIII ст.» і «Середньовіжньонімецька мова» (В. Ф. Лазурський), «Давня руська література» (О. В. Ристенко), «Історія римської літератури» і «Практичні заняття з історії Риму» (Б. В. Варнеке), «Практичні заняття з руської історії» (Є. П. Трифільєв), «Психологія» (М. М. Ланге), «Нова руська література XVIII ст.» (В. М. Мочульський), «Історія війни Алої и Білої троянди», «Загальний курс з нової історії», «Головні напрямки історико-філософської думки у новий час» і «Семінарії з історії політичної думки епохи Відродження» (В. Е. Крусман), «Епоха раннього середньовіччя», «Історія середніх століть» і «Практичні заняття з середньовічної історії» (П. М. Біцилли), «Грецьке державне право» (М. І. Мандес), «Історія Новгороду Великого» і «Просемінарії з руської історії» (А. В. Флоровський), «Історія християнської церкви» (О. П. Доброклонський), «Історія Візантійської імперії» (С. Д. Пападімітріу) [2, арк. 3–10, 24–27].

Навчання Ф. Є. Петруня на двох останніх семестрах (VII і VIII) розтягнулося на чотири навчальні роки (1915/16, 1916/17, 1917/18 і 1918/19). Після осіннього VII семестру 1915/16 навчального року, коли він вивчав «Історію нової філософії» (М. М. Ланге), «Історію південних слов'ян», «Практичні заняття з історії слов'ян» і «Історію слов'янських літератур» (М. Г. Попруженко), «Огляд пам'ятників руського законодавства» (А. В. Флоровський), «Історію давньосхідного мистецтва» (О. Л. Коцейовський), «Епоху просвітництва» (В. Е. Крусман), «Археологічні коментарі по Овідію» (Б. В. Варнеке), «Загальну естетику» (І. М. Малінін), «Римське державне право» і «Енциклопедію класичної філоло-

гії» (М.І. Мандес), «Історію візантійської літератури» (С.Д. Пападімітріу) [2, арк. 14], станом на весну 1916 р. в нього склалася заборгованість з нескладених іспитів з трьох дисциплін: «Вступ до філософії» (І.М. Малінін) за 1913/14 навчальний рік, «Психологія» (М.М. Ланге) і «Вступ до слов'язнавства» (М.Г. Попруженко) за 1914/15 навчальний рік. Тому його було не допущено до навчання на VIII семестрі 1916 р. З метою ліквідувати цю заборгованість у липні 1916 р. він подав на ім'я декана історико-філологічного факультету прохання щодо дозволу про складання екзаменів з цих дисциплін восени 1916 р., на що декан О.П. Доброклонський надав дозвіл [2, арк. 31].

Після складання заборгованості восени 1916 р. навчання на VIII семестрі він продовжив навесні 1917 р., коли прослухав курси лекцій з «Психології» (М.М. Ланге), «Вступ до філософії» (М.І. Гордієвський), «Практичні заняття з руської історії» (А.В. Флоровський), «Історія Новоросії» (Є.О. Загоровський) [2, арк. 16–17]. Скоріш за все через участь навесні 1917 р. у революційних подіях як представник студентського активу університету Ф.Є. Петрунь не зміг завершити навчання 1916/17 навчального року та продовжив його пізніше. Щодо сприйняття Ф.Є. Петрунем подій Лютневої революції 1917 р. яскраво свідчить його участь у революційному русі студентів НУ, коли він був одним із підписантів звернення від студентів до адміністрації історико-філологічного факультету, які на сходці 19 березня 1917 р. висловили свої умови щодо змін у навчальному процесі [24, с. 34].

У 1917/18 навчальному році в осінньому і весняному (відповідно VII і VIII) семестрах відвідував заняття з предметів «Запоріжжя» (Є.О. Загоровський), «Одеська археологія» і «Руська археологія» (Є.П. Трифільєв), «Малоруська мова» (П.Й. Потапов) [2, арк. 1–2, 13, 28]. Подібна навчальна неактивність скоріш за все була пов'язана з подіями Жовтневої революції 1917 р., які суттєво сколихнули життя більшості населення країни, зокрема і Ф.Є. Петруня. Через ці обставини він був змушений повернутися на малу батьківщину, де 1917 р. працював інструктором-керівником сільсько-господарського перепису на Ольгопільщині, а 1918 р. був завідувачем статично-оціночного відділу народної управи [20, арк. 6].

Повернувшись до Одеси 1918 р. та склавши випробування зі всіх дисциплін наприкінці 1917/18 навчального року Ф.Є. Петруню також не вдалося закінчити навчання в університеті. Залишалося відкритим питання щодо захисту залікової роботи. Лише 29 березня (11 квітня) 1919 р., за часів перебування в Одесі радянської влади, у заяві на ім'я декана історико-філологічного факультету в якості залікової роботи він заявив тему, запропоновану професором М.Г. Попруженком, – «Віктор Іванович Григорович в історії вивчення Півдня Росії» (*пер. з рос.*) [2, арк. 30], яку було затверджено на засіданні історико-філологічного факультету НУ того ж дня [7, арк. 41–43]. 27 серпня 1919 р., в період перебування в Одесі денікінської армії, Ф.Є. Петрунь звернувся до декана історико-філологічного факультету з проханням подати йому працю

на тему «Основні моменти у долях історичного вивчення Півдня Росії» (*пер. з рос.*) затвердити по кафедрі руської історії як залікову роботу та видати йому залікове свідоцтво [2, арк. 29]. І тільки після цього 6 вересня 1919 р. йому як студенту історичного відділення групи руської історії було виписано залікове свідоцтво за № 176 та випускне свідоцтво за № 2468 за підписом декана О. П. Доброклонського. Відзначимо, що серед 25 дисциплін перелічених у заліковому свідоцтві тільки за одну з них він мав оцінку «задовільно» («вступ до мовознавства»), за всі інші оцінка була «вельми задовільно» [2, арк. 32–32 зв.; 4, арк. 3–5].

Загалом Ф. Є. Петрунь добре навчався. Наприклад, професор Б. В. Варнеке 1916 р. під час викладання курсу «Археологічний коментар до Овідію» відмітив підготовлений Ф. Є. Петрунем реферат настільки ґрунтовним, що він міг би бути цілком прийнятий як залікова кандидатська робота [5, арк. 112]. Серед історичних джерел вдалося виявити документи, що свідчать, на які питання Ф. Є. Петрунь відповідав на іспитах. 19 квітня 1916 р. на іспиті з «Енциклопедії класичної філології» приват-доценту М. І. Мандесу за відповідь на питання «Стародавності» отримав дуже задовільну оцінку [5, арк. 23]. 21 квітня 1916 р. на іспиті з «Історії давньосхідного мистецтва» у приват-доцента О. Л. Коцейовського за відповідь на питання «Конструкція єгипетського храму» отримав дуже задовільну оцінку [5, арк. 60]. 18 травня 1916 р. на іспиті у професора С. Д. Пападімітріу з «Історії візантійської літератури» дав відповідь на питання «загальна характеристика візантинізму», за яку також отримав дуже задовільну оцінку [5, арк. 55]. 2 квітня 1919 р. складав іспит з нової історії (курс В. Е. Крусмана, який влітку 1917 р. перейшов до Пермського університету) за 1914/15 навчальний рік в.о. екстраординарного професора Є. М. Щепкіну. За відповідь на питання «Петрарка» отримав дуже задовільну оцінку [6, арк. 22].

На підставі отриманих випускного і залікового свідоцтв 17 жовтня 1919 р. Ф. Є. Петрунь подав клопотання на ім'я голови Історико-філологічної державної іспитової комісії щодо допуску до іспитів в осінній сесії 1919 р. [4, арк. 1]. Після отримання дозволу він склав іспити, про що отримав тимчасове свідоцтво за № 56 від 17 (30) грудня 1919 р. У свідоцтві зазначалося, що він мав право на отримання диплому II ступеню, а при бажанні отримати диплом I ступеню повинен був надати до іспитової комісії встановлену умовами працю [15, арк. 3]. Отже, через об'єктивні та суб'єктивні причини, університетську освіту Ф. Є. Петрунь здобував впродовж семи років – від вересня 1912 р. до вересня 1919 р.

З отриманням залікового свідоцтва Ф. Є. Петрунь почав активну діяльність, поєднуючи наукові дослідження з викладанням. З 1 серпня 1919 р. почав працювати у бібліотеці НУ у статусі помічника бібліотекаря [3, арк. 138, 148]. Замість трьох звільнених 17 травня 1919 р. співробітників бібліотеки до неї було прийнято двоє молодих осіб, випускників історико-філологічного факультету НУ – Ф. Є. Петруня і М. М. Віркау. Усіх їх об'єднував той факт, що за фа-

хом вони були істориками, не мали досвіду бібліотечної роботи [25, с. 82] та були добре знайомі зі студентом історико-філологічного факультету НУ В.-П. Н. Павловським, який на той час був комісаром (завідувачем) бібліотеки НУ. Наприклад, Ф. Є. Петрунь разом з ним були підписантами звернення до адміністрації історико-філологічного факультету НУ від імені студентів від 10 квітня 1917 р., які на сході 19 березня 1917 р. висловили свої умови щодо змін у навчальному процесі [24, с. 34].

З вересня 1919 р. Ф. Є. Петрунь розпочав педагогічну діяльність в Одеській жіночій гімназії Л. Т. Бутович, де викладав латину та історію (з вересня 1919 р.), географію (з листопада 1919 р.), українську історію (з березня 1920 р.) в III, IV, VII та VIII класах. Крім того, для підвищення свого педагогічного рівня у 1919/20 навчальному році був слухачем Педагогічних курсів при Одеському навчальному окрузі у відділеннях з латинської мови та історії [15, арк. 5].

7 лютого 1920 р. в історії Одеси сталася епохальна подія – до влади прийшли більшовики. Судячи з усього, Ф. Є. Петрунь був лояльно налаштований стосовно радянської влади, навіть найімовірніше, її встановлення сприйняв позитивно. Підтвердженням цього є те, що вже 20 березня 1920 р., через місяць і два тижні після її встановлення, він став членом Одеського відділення Всеросійського союзу робітників просвіти соціалістичної культури [15, арк. 4]. 24 липня 1920 р. Ф. Є. Петрунь подав заяву до комісії з відбору слухачів до Одеського гуманітарно-суспільного інституту (1920–1921) [15, арк. 1], який у мережі вищої школи Одеси був прямим спадкоємцем ліквідованого НУ. До новоствореного інституту двадцяти шестирічного фахівця було взято на посаду хранителя Музею витонченого мистецтва з 14 січня 1921 р. [16, арк. 7].

При цьому основним місцем роботи Ф. Є. Петруня залишалася Бібліотека вищої школи Одеси (спадкоємниця бібліотеки НУ). З 15 серпня 1920 р. згідно з наказом № 12 завідувача Управління вищими навчальними закладами Є. М. Щепкіна як помічник бібліотекаря Ф. Є. Петрунь разом з бібліотекарями М. В. Смирновим, К. Б.-Й. Зеленецьким, В. Я. Яновською, М. П. Єфремовою на чолі з В.-П. Н. Павловським проводив керівництво заняттями на короткострокових курсах при бібліотеці вищої школи Одеси [22, арк. 88, 108]. З 27 квітня 1921 р. відповідно до наказу завідувача Науково-організаційного відділу Губпрофосу Ф. Є. Петрунь був членом комісії у складі В.-П. Н. Павловського і М. Д. Бланка з прийому слухачів на 6-ти місячні шкільно-академічні курси, які мали тривати у період від 5 травня до 5 жовтня [18, арк. 34–35].

Поступово у бібліотеці Ф. Є. Петрунь став посідати авторитетне місце. Наприклад, про це свідчить той факт, що 31 грудня 1921 р. на загальних зборах, на яких колективу бібліотеки (присутні 29 осіб) було повідомлено про арешт завідувача бібліотеки В.-П. Н. Павловського, головою і доповідачем був саме він [21, арк. 4]. У 1922 р. у структурі бібліотеки Ф. Є. Петрунь вже обіймав посаду завідувача відділу поповнення (комплектування). На цій посаді він займався придбанням літератури і класифікацією нових видань для бібліотеки.

У 1920–1922 рр. брав участь в організації бібліографічного кабінету та кабінетів довідкових видань, україністики, картографії тощо. Разом із завідувачем відділу книгообігу Н.В. Леплявкіною з метою підвищення освітнього цензу серед співробітників бібліотеки вони розробили та представили 22 лютого 1922 р. директору бібліотеки А.В. Флоровському на розгляд «Проект організації бібліотечної роботи Головної бібліотеки Вищої школи», в якому акцентували увагу на «якісному підборі співробітників», про необхідність «залучення до роботи в книгосховищах кваліфікованих, інтелігентних, із середнім освітнім цензом співробітників» [26, с. 45–47]. Отже, починаючи з 1919 р. Ф.Є. Петрунь безперервно працював у бібліотеці (у 1920-ті рр. мала назву Бібліотека вищої школи Одеси, Центральна наукова бібліотека – ОЦНБ), почергово займаючи різні посади: помічник бібліотекара, завідувач відділу комплектування, вчений бібліотекар [14, арк. 111], завідувач українського відділу [17, арк. 40, 64]. Як делегат від бібліотеки брав участь у Першій конференції наукових бібліотек УСРР (Київ, 28–31 грудня 1925 р.) та Першому Всеукраїнському з'їзді бібліотечних робітників (Харків, 1–6 червня 1926 р.) [14, арк. 111 зв.]. 11 березня 1927 р. разом із М.Є. Слабченком, О.О. Рябініном-Скляревським і Й.Л. Вайнштейном Ф.Є. Петрунь був членом паритетної комісії у справі передачі до Одеського крайового архіву рукописних матеріалів, що знаходилися в Центральній науковій бібліотеці. На засіданні комісія ухвалила передати до архіву особисті документи професорів І.А. Линниченка, В.К. Липинського та О.І. Маркевича, документацію НУ й Історико-філологічного товариства при НУ та інші документи [13, арк. 187].

Одночасно з активною діяльністю в бібліотеці Ф.Є. Петрунь продовжував педагогічну роботу. У 1920–1921 рр. був викладачем однієї з одеських трудових шкіл (викладав українську мову). У 1920–1925 рр. в Одеському інституті народної освіти викладав історію економічного розвитку України, історію матеріальної культури. У 1925–1926 рр. у 2-й торгово-промисловій школі викладав економічну географію. Впродовж 1926/1927 навчального року в Одеському інституті народного господарства викладав економічну географію України [14, арк. 111]. У 1932–1933 рр. працював науковим співробітником Українського науково-дослідного інституту гідротехніки і меліорації та викладачем Одеського інженерно-меліоративного інституту. З 1933 р. розпочалася його науково-педагогічна діяльність в Одеському педагогічному інституті, а з 1941 р. – в Одеському державному університеті (ОДУ).

У 1920-х рр. в Одесі діяли різноманітні за формою, структурою, тематикою та методикою досліджень науково-дослідні установи. Активним учасником багатьох з них був Ф.Є. Петрунь. У 1925–1927 рр. був вченим секретарем Одеської філії Всеукраїнської наукової асоціації сходознавства (ВУНАС) та членом Одеської комісії краєзнавства при ВУАН, де займався історією економіки Степової України, проводив бібліографічні розвідки з історії України [14, арк. 111 зв.].

Проводячи наукові дослідження Ф.Є. Петрунь кілька разів виїжджав із Одеси для роботи в архівосховищах різних міст СРСР. 22 липня 1930 р. директор бібліотеки С.Л. Рубінштейн підписав посвідчення для відрядження до наукової роботи у Москві та Ленінграді [17, арк. 117]. Під час відрядження він здійснював наукові пошуки у Публічній бібліотеці АН СРСР, в Археографічній комісії, Російському географічному товаристві, Центральному географічному музеї, Військовому архіві. Особливу увагу він звертав на мапи окремих районів України, детально їх описував [Дод.: 46, с. 244]. Був учасником Першого і Другого Всеукраїнських з'їздів сходознавців (Харків, відповідно 23–27 травня 1927 р. і 1–6 листопада 1929 р.).

Педагогічні та наукові уподобання Ф.Є. Петруня сформувалися з перших років його професійної діяльності, коли він поєднував викладання історії та географії. З часом це переросло в магістральну тематику його фахових досліджень. Він захоплювався проблемами історичної картографії та історичної географії України. Свої наукові студії з історії України він зосереджував на розробці географічних джерел: списків подорожей, старовинних мап, картографічних видань тощо – та впорядкуванні цих матеріалів у різних фондах ОЦНБ. Створений ним картографічний кабінет у бібліотеці налічував близько 17000 одиниць карт. У 1927 р. він здав до друку в Державному видавництві «Політично-економічний атлас для політосвітніх установ» за редакцією професора О.О. Сухова, провідного одеського фахівця з економічної географії [14, арк. 111–112]. Ще однією темою наукових уподобань була орієнталістика. У стінах ВУНАС досліджував українсько-турецько-татарські відносини. На II з'їзді українських сходознавців виступив із доповіддю «Ногайці в колоніальній політиці царату» та став автор статей – «Ханські ярлики на українські землі (До питання про українську землю)» і «Нове про татарську старовину Бузько-Дністрянського степу».

Під час війни разом із ОДУ Ф.Є. Петрунь був в евакуації. Спочатку у Майкоп, а згодом – у Байрам-Алі. У Майкопі він виконував обов'язки завідуючого кафедри фізичної географії, а згодом ще й метеорології, гідрології і картографії. 8 липня 1944 р. в Байрам-Алі на Вченій раді ОДУ Ф.Є. Петрунь захистив кандидатську дисертацію на тему «Шляхи та підступи до Дністра. Нариси з історії російської географії другої половини XVIII ст.». У 1949–1963 рр. він очолював кафедру фізичної географії ОДУ. Також він був заступником декана і деканом географічного факультету (1949–1952). Як стверджують деякі біографи Ф.Є. Петруня, підготовлена ним докторська дисертація «Географія лісового покриву південного лісостепу і байрачного степу правобережної України в історичний час» не могла бути захищеною вже за станом здоров'я її автора [Дод.: 46, с. 247]. Виходячи з того, що в зведеному звіті про науково-дослідну діяльність в ОДУ за 1948 р. вказано, що доцент Ф.Є. Петрунь не закінчив у термін докторську дисертацію на тему «Заслуги та досягнення російської науки у гео-

графічному вивченні України» (*пер. з рос.*) [19, арк. 122, 135], то він розглядав декілька тем для написання свого *tagnum opus*.

Наведені нами нові дані з біографії Ф.Є. Петруня⁶ створюють штрихи більш-менш цілісного портрету. Зібрані по крупицях в архівах відомості дозволяють нам формувати невідомий досі образ багатогранної особи. Справді, Ф.Є. Петрунь був вченим високого рівня, за плечима якого була насичена та плідна творча діяльність. Поки що ми знайомимо читачів лише з незначною частиною зібраних матеріалів про цю людину. Відтворення його повного образу й ролі в одеському академічному середовищі ще попереду.

Список використаних джерел та літератури:

1. Державний архів Одеської області (ДАОО). – Ф. 45. – Оп. 1. – Спр. 785. – 12 арк.
2. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 1. – Спр. 786. – 32 арк.
3. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2050. – 77 арк.
4. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2219. – 7 арк.
5. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2532. – 114 арк.
6. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2556. – 30 арк.
7. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2560. – 132 арк.
8. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2668. – 340 арк.
9. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2719. – 120 арк.
10. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 3075а. – 8 арк.
11. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 22. – Спр. 102. – 19 арк.
12. ДАОО. – Ф. 334. – Оп. 4. – Спр. 1396. – 9 арк.
13. ДАОО. – Ф. Р-37. – Оп. 1. – Спр. 62. – 203 арк.
14. ДАОО. – Ф. Р-39. – Оп. 1. – Спр. 4. – 208 арк.
15. ДАОО. – Ф. Р-849. – Оп. 1. – Спр. 1725. – 7 арк.
16. ДАОО. – Ф. Р-849. – Оп. 3. – Спр. 5. – 22 арк.
17. ДАОО. – Ф. Р-1287. – Оп. 1. – Спр. 16. – 143 арк.
18. ДАОО. – Ф. Р-1395. – Оп. 1. – Спр. 9. – 53 арк.
19. ДАОО. – Ф. Р-1438. – Оп. 12. – Спр. 18. – 246 арк.
20. ДАОО. – Ф. Р-1593. – Оп. 1. – Спр. 253. – 8 арк.
21. ДАОО. – Ф. Р-1724. – Оп. 1. – Спр. 1. – 105 арк.
22. ДАОО. – Ф. Р-5432. – Оп. 1. – Спр. 1. – 129 арк.
23. Атаманенко А.Є. Деякі проблеми досліджень з історії джерелознавства та археографії / А.Є. Атаманенко // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України образи науки : міжвуз. зб. наук. пр. – Дніпро, 2000. – С. 13–21. – Відомості доступні також через Інтернет: <https://core.ac.uk/reader/12241460> (дата звернення: 01.11.2023).
24. Левченко В.В. Долі очільників Наукової бібліотеки ОНУ Імені І.І. Мечникова на зламі епох (1917–1922) / В.В. Левченко, О.С. Мурашко // Бібл. Меркурій. – 2023. – Вип. 1 (29). – С. 27–57. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nmfnk> (дата звернення: 01.11.2023).
25. Левченко В.В. Роль одеських вчених-істориків у розвитку інфраструктури Наукової бібліотеки Одеського (Новоросійського) університету у першій половині ХХ століття / В.В. Левченко // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2017. – Т. 22, вип. 2 (18). – С. 77–105. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nmmov> (дата звернення: 05.11.2023).
26. Левченко В.В. Судьбы сотрудников научной библиотеки Одесского университета на фоне социально-политических трансформаций первой трети ХХ века / В.В. Левченко // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2013. – Т. 18, вип. 1 (9). – С. 26–49. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nmmprn> (дата звернення: 05.11.2023).
27. Музичко О.Є. Український історик П. А. Іванов: основні етапи біографії та наукова спадщина / О.Є. Музичко, В.М. Хмарський // Історіогр. дослідж. в Україні : зб. наук. пр. – 2007. – Вип. 17. – С. 155–176. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlfxj> (дата звернення: 01.11.2023).

⁶ Станом на 1927 р. Ф.Є. Петрунь був одружений та виховував сина [14, арк. 111].

28. *Попова Т. Н.* Биоисториография в структуре современного биографизма // Т. Н. Попова // Харк. історіогр. зб. – 2017. – Вип. 16. – С. 192–207. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlfyo> (дата звернення: 01.11.2023).
29. *Попова Т. Н.* Историография в человеческом измерении // Т. Н. Попова // Історіогр. дослідж. в Україні : зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 22. – С. 265–292. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlfyv> (дата звернення: 01.11.2023).

References

- [1]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 1, dossier 785.
- [2]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 1, dossier 786.
- [3]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2050.
- [4]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2219.
- [5]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2532.
- [6]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2556.
- [7]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2560.
- [8]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2668.
- [9]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 2719.
- [10]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 4, dossier 3075a.
- [11]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 45, inventory 22, dossier 102.
- [12]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund 334, inventory 4, dossier 1396.
- [13]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-37, inventory 1, dossier 62.
- [14]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-39, inventory 1, dossier 4.
- [15]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-849, inventory 1, dossier 1725.
- [16]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-849, inventory 3, dossier 5.
- [17]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-1287, inventory 1, dossier 16.
- [18]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-1395, inventory 1, dossier 9.
- [19]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-1438, inventory 12, dossier 18.
- [20]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-1593, inventory 1, dossier 253.
- [21]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-1724, inventory 1, dossier 1.
- [22]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund P-5432, inventory 1, dossier 1.
- [23]. Atamanenko A. Ye. Deiaki problemy doslidzhen z istorii dzhereloznavstva ta arkhеоhrafii [Some research problems in the history of source studies and archeography]. *Istoriografichni ta dzhereloznavchi problemy istorii Ukrainy. Obrazy nauky [Historiographic and source studies problems of the history of Ukraine, images of science]*. Dnipro, 2000, pp. 13–21. Available at: <https://core.ac.uk/reader/12241460> (accessed: 01.11.2023).
- [24]. Levchenko V. V., Murashko O. S. Doli ochilnykiv Naukovoї biblioteki ONU Imeni I. I. Mechnykova na zlami epokh [The fate of the heads of the Scientific library of Odessa I. I. Mechnikov national university at the turn of era (1917–1922)]. *Library Mercury*, 2023, iss. 1 (29), pp. 27–57. Available at: <http://surl.li/nmfnk> (accessed: 01.11.2023).
- [25]. Levchenko V. V. Rol odeskykh vchenykh-istorykiv u rozvytku infrastruktury Naukovoї biblioteki Odeskoho (Novorosiiskoho) universytetu u pershii polovyni XX stolittia [The role of odessian scientists-historians in the development of the infrastructure of the Scientific library Odessa (Novorossiysk) university in the first half of the XX century]. *Odesa National university herald. Series: Library studies, bibliography studies, bibliology*, 2017, vol. 22, iss. 2 (18), pp. 77–105. Available at: <http://surl.li/nobmk> (accessed: 01.11.2023).
- [26]. Levchenko V. V. Sudby sotrudnikov nauchnoy biblioteki Odesskogo universiteta na fone sotsialno-politicheskikh transformatsiy pervoy trety XX veka [The fate of the staff of the scientific library of Odessa University against the background of socio-political transformations of the first third of the XX century]. *Odesa National university herald. Series: Library studies, bibliography studies, bibliology*, 2013, vol. 18, iss. 1 (9), pp. 26–49. Available at: <http://surl.li/nobqa> (accessed: 01.11.2023).
- [27]. Muzychko O. Ye., Khmarskyi V. M. Ukrainskyi istoryk P. A. Ivanov: osnovni etapy biohrafii ta naukova spadshchyna [Ukrainian historian P. A. Ivanov: main stages of biography and scientific heritage].

- Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini [Historiographic research in Ukraine]*, 2007, iss. 17, pp. 155–176. Available at: <http://surl.li/nlfjx> (accessed: 01.11.2023).
- [28]. Popova T.N. Bioistoriografiya v strukture sovremenogo biografizma [Bio-historiography at the structure of the modern biographical study]. *Kharkivskiy istoriografichnyi zbirnyk [Kharkiv historiographic collection]*, 2017, iss. 16, pp. 192–207. Available at: <http://surl.li/nlfyo> (accessed: 01.11.2023).
- [29]. Popova T.N. Istoriografiya v chelovecheskom izmerenii [Historiography in the human dimension]. *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini [Historiographic research in Ukraine]*, 2012, iss. 22, pp. 265–292. Available at: <http://surl.li/nlfyv> (accessed: 01.11.2023).

Надійшла 23.10.2023 р.

Додаток

1. Алексеевко М.В. Федір Петрунь: історик та географ / М.В. Алексеевко, Є.В. Бережок // *Одес. ун-т*. – 2014. – № 10/11 (листоп. 2013 – листоп. 2014). – С. 20. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlfzc> (дата звернення: 01.11.2023).
2. Амброз Ю. А. Именная нижняя коллекция Ф.Е. Петруня и история ее формирования / Ю. А. Амброз // *Іменні колекції професорів Одеського (Новоросійського) університету в Науковій бібліотеці ОНУ – національне надбання держави: матеріали наук.-практ. конф. (Одеса, 25–26 квіт. 2000 р.)*. – Одеса, 2001. – С. 13–17. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlfzg> (дата звернення: 01.11.2023).
3. Амброз Ю. А. Федор Евстафьевич Петрунь: воспоминания ученицы и коллеги / Ю. А. Амброз // *Національне картографування: стан, проблеми та перспективи розвитку: зб. наук. пр.* – Київ, 2005. – Вип. 2. – С. 213–217.
4. Білецька О.В. Дослідник Середньовічного Поділля Федір Євстафійович Петрунь (1894–1963) / О.В. Білецька // *Наук. зап. Вінниць. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія*. – Вінниця, 2006. – Вип. 11. – С. 316–321. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlfzn> (дата звернення: 01.11.2023).
5. Білецька О. В. Ф.Є. Петрунь (1894–1963) – вчений секретар одеської філії Всеукраїнської наукової асоціації сходознавства / О.В. Білецька // *10-ті Сходознавчі читання А. Кримського, присвяч. 135-річчю від дня народж. А.Ю. Кримського: тези доп. Міжнар. наук. конф. (Київ, 5–6 жовт. 2006 р.)*. – Київ, 2006. – С. 8–9.
6. Білецька О.В. Поділлязнавча література фонду Ф.Є. Петруня Наукової бібліотеки Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова // *Історичні колекції у книгозбірнях: проблеми збереження, вивчення, реконструкції: матеріали Міжнар. наук. конф. (Одеса, 16–17 верес. 2003 р.)* / *Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, Наук. б-ка*. – Одеса: Астропринт, 2004. – С. 18–24.
7. Білецька О.В. Поділля на зламі XIV–XV ст.: до витоків формування історичної області / Ф.Є. Петрунь; *Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, Наук. б-ка*. – Одеса: Астропринт, 2004. – 413 с. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgaе> (дата звернення: 01.11.2023).
8. Боряк Г. «Мікроісторія» за документами Надзвичайної державної комісії при РНК УРСР: Два погляди на збитки, завдані війною / Г. Боряк // *Архіви України*. – 2002. – № 1–3. – С. 244–251. – *Заява до Надзвичайної Державної комісії при РНК УРСР старшого викладача Одеського державного університету кандидата географічних наук Ф.Є. Петруня про втрату бібліотеки і архіву в його помешканні в Одесі під час румунської окупації міста*. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/ihcdg> (дата звернення: 01.11.2023).
9. Букач В.М. Науковці Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського: біогр. слов. / В.М. Букач. – Одеса: ПНПУ, 2019. – Вип. 1. – 96 с.
10. Губарь О. Фонд Петруня / О. Губарь // *За наук. кадри*. – 1984. – 23 берез. (№ 11). – С. 2. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgaz> (дата звернення: 01.11.2023).
11. Дашкевич Я.Р. Україна на картах XIV–XVI ст. Стан і проблематика досліджень / Я.Р. Дашкевич // *Історико-географічне вивчення природних та соціально-економічних процесів на Україні*. –

Київ: Наук. думка, 1988. – С. 94–100. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgbn> (дата звернення: 01.11.2023).

12. Дашкевич Я. Р. Українська бопланіана / Я. Р. Дашкевич // Боплан Г. Л. Опис України, кількох провінцій Королівства Польського, що тягнуться від кордонів Московії до границь Трансильванії, разом з їхніми звичаями, способом життя і ведення воєн / Г. Л. Боплан. – Київ: Наук. думка; Кембрідж (Мас.): Укр. наук. ін-т, 1990. – С. 20–43. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgbz> (дата звернення: 01.11.2023).

13. Два століття служіння книзі. Історія Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, 1817–2017 / М. В. Алексєєнко, М. О. Подрезова, О. В. Полевщикова, В. П. Пружина, В. В. Самодурова. – Одеса: Одес. нац. ун-т, 2017. – 290 с. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlicl> (дата звернення: 05.11.2023).

14. Історія Національної академії наук України, 1929–1933: Документи і матеріали / відп. ред. П. С. Сохань. – Київ, 1998. – С. 356. – (Джерела з історії науки в Україні). – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgcn> (дата звернення: 01.11.2023).

15. Історія Одеського університету (1865–2000) / Л. О. Ануфрієв, С. О. Аппатов, Ю. О. Амброз; голов. ред.: В. А. Сминтина; ОДУ ім. І. І. Мечникова. – Одеса: Астропринт, 2000. – 225 с.

16. Історія Одеського університету за 100 років / Одес. держ. ун-т ім. І. І. Мечникова; відп. ред. О. І. Юрженко. – Київ: Вид-во Київ. ун-ту, 1968. – 423 с.

17. Купцова М. В. Мы окончили в сорок пятом...: [о проф. Ф. Е. Петруне] / М. В. Купцова // Это было недавно, это было давно...: Южноукраинский государственный педагогический университет им. К. Д. Ушинского в воспоминаниях / сост. И. А. Болдырев. – Одесса: Друк, 2006. – С. 80–90.

18. Левченко В. В. Історія Одеського інституту народної освіти (1920–1930 рр.): позитивний досвід невдалого експерименту: до 145-річчя від дня заснування Одеського національного університету імені І. І. Мечникова / В. В. Левченко. – Одеса: ТЕС, 2010. – 427 с.

19. Левченко В. В. Розвиток тюркології в Одесі в 1920–1930-х рр. / В. В. Левченко // VI Конгрес сходовознавців: зб. матеріалів [конгресу] (Київ, 3 груд. 2022 р.). – Київ: Тавр. нац. ун-т ім. В. І. Вернадського; Львів: Торунь: Liha-Pres, 2022. – С. 88–92. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nmmtb> (дата звернення: 01.11.2023).

20. Левченко В. В. Роль одеських вчених-істориків у розвитку інфраструктури Наукової бібліотеки Одеського (Новоросійського) університету у першій половині ХХ століття / В. В. Левченко // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2017. – Т. 22, вип. 2 (18). – С. 77–105. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nmmov> (дата звернення: 01.11.2023).

21. Левченко В. В. Становление и развитие тюркологии в Одессе: история, исследователи, особенности (XIX – первая половина XX века) / В. В. Левченко // Ўлы Дала: II гуманитарлык ғылыми форумның материалдары (бірінші бөлім) = Великая степь: материалы II Форума гуманит. наук. – Астана, 2017. – С. 258–268.

22. Левченко В. В. Судьбы сотрудников научной библиотеки Одесского университета на фоне социально-политических трансформаций первой трети XX века / В. В. Левченко // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2013. – Т. 18, вип. 1 (9). – С. 26–49. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nmmprm> (дата звернення: 01.11.2023).

23. Музичко О. Є. Взаємодія Одеського та Київського книгознавчих осередків у листування одеситів С. Я. Борового, Ф. Є. Петруня, І. Я. Фааса з киянами Ю. О. Меженко та Б. І. Зданевичем / О. Є. Музичко // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2010. – Т. 15, вип. 21. – С. 55–70. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgsy> (дата звернення: 01.11.2023).

24. Музичко О. Є. Петрунь Федір Євстафійович (Остапович) / О. Є. Музичко // Одеські історичні: енциклопед. вид. – Одеса, 2009. – Т. 1: Початок XIX – середина XX ст. – С. 300–302.

25. Оглоблін О. Українська історіографія: 1917–1956 / О. Оглоблін. – Київ, 2002. – 253 с. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgdf> (дата звернення: 01.11.2023).

26. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Історія та сучасність (1865–2015) / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова; голов. ред. І. М. Коваль; вступ. сл.: І. М. Ковалю, В. М. Хмарського. – Одеса: ОНУ, 2015. – 963 с. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlhiz> (дата звернення: 01.11.2023).
27. Папакіна Т. П. З історії втрачених видань Всеукраїнської академії наук: зб. «Полуднева Україна» / Т. П. Папакіна // *Архіви України*. – 2001. – № 6. – С. 24–32. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgdn> (дата звернення: 01.11.2023).
28. Петрунь В. Ф. Деяко невідоме з історії іменної бібліотеки Ф. Є. Петруня / В. Ф. Петрунь // Іменні колекції професорів Одеського (Новоросійського) університету в Науковій бібліотеці ОНУ – національне надбання держави: матеріали наук.-практ. конф. (Одеса, 25–26 квіт. 2000 р.). – Одеса, 2001. – С. 17–19. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlfzg> (дата звернення: 01.11.2023).
29. Петрунь Федір // *Енциклопедія українознавства*. Словникова частина. Т. 6 / *Наук. т-во ім. Шевченка*; голов. ред. В. Кубійович. – Париж; Нью-Йорк, 1970. – С. 2039–2040. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgea> (дата звернення: 01.11.2023).
30. Федор Евстафьевич Петрунь (1894–1963): биобиблиогр. указ. / Одес. гос. ун-т им. И. И. Мечникова, Науч. б-ка; сост. В. В. Самодурова; науч. ред. и вступ. ст. Ю. А. Амброз. – Одесса, 1981. – 15 с.
31. Петрунь Федор Евстакиевич (1894–1963) // Васильков Я. В. Люди и судьбы: биобиблиогр. слов. востоковедов-жертв политического террора в советский период (1917–1991) / Я. В. Васильков, М. Ю. Сорокина. – С.-Пб., 2003. – 496 с.
32. Петрунь Федор Евстафьевич // *Наука и научные работники СССР: справочник*. – Л., 1928. – С. 310.
33. Федор Евстафьевич Петрунь // Ноткина О. Вместе с ними: о сотруд. науч. б-ки Одес. нац. ун-та им. И. И. Мечникова, оставивших след в нашем сердце / О. Ноткина, С. Фельдман. – Одесса: Optimum, 2006. – С. 32–35.
34. Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського: Історичний поступ. Сучасність. Майбутнє / О. Я. Чебикін [та ін.]; гол. редкол. О. Я. Чебикін. – Одеса: Друк. дім: Фаворит, 2007. – 239 с.
35. Подрезова М. О. Формування фонду // *Наукова бібліотека Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова: Історичний нарис: до 185-річчя заснування* / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Науч. б-ка. – Одеса, 2002. – С. 48–65.
36. Савельєва Є. В. Дослідження історії України в науково-бібліографічній діяльності Ф. Є. Петруня / Є. В. Савельєва // *Вісн. Одес. нац. ун-ту*. – 2007. – Т. 12, вип. 4: *Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*. – С. 134–142. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgej> (дата звернення: 01.11.2023).
37. Самодурова В. В. Научная библиотека Одесского университета в 1920-е гг. / В. В. Самодурова // *Наукова бібліотека в сучасному суспільстві. Історія. Проблеми. Перспективи: до 185-річчя* *Наук. б-ки Одес. нац. ун-ту ім. І. І. Мечникова: зб. ст.* – Одеса: Астропринт, 2003. – С. 97–107.
38. Сапожников І. Нове письмове джерело середини XVI століття з історії та археології Північного Причорномор'я / І. Сапожников // *Київ. Старовина*. – 2002. – № 5. – С. 110–119. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgfl> (дата звернення: 01.11.2023).
39. Сапожников И. В. Очерки истории исследований Ольвии и Березани: до начала XIX ст. от Р. Х. / И. В. Сапожников // *Stratum plus*. – 2001–2002. – № 3. – С. 452–461.
40. Сапожников І. Перелік карт та планів, які стосуються Хаджибея (Одесі) та Буго-Дністровського межиріччя, другої половини XVIII ст. / І. Сапожников, В. Солодова // *Хаджибей-Одеса та українське козацтво*. – Одеса, 1999. – С. 310–325.
41. Сапожников І. В. Федір Остапович Петрунь: матеріали до біографії та внесок в історичну картографію / І. В. Сапожников // *Національне картографування: стан, проблеми та перспективи розвитку: зб. наук. пр.* – Київ, 2005. – Вип. 2. – С. 227–232.

42. Сапожников І. В. Хаджибей та Північне Причорномор'я 1780-х років / І. В. Сапожников. – Іллічівськ, 1999. – 84 с. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgfb> (дата звернення: 01.11.2023).
43. Сосса Р. І. Дослідження з історії картографії України // Укр. іст. журн. – 2008. – № 3. – С. 176–202. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgiz> (дата звернення: 01.11.2023).
44. Товкайло М. Т. Слідами Бозької археологічної експедиції 1930–1932 рр. / М. Т. Товкайло // Археологія і давня історія України. – 2017. – Вип. 4 (25). – С. 56–70. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgjs> (дата звернення: 01.11.2023).
45. Тронько П. Т. Приреченість школи Грушевського / П. Т. Тронько // Репресоване краєзнавство: 20–30-ті роки. – Київ, 1991. – С. 6–16.
46. Трубочанінов С. В. Видатний історико-географ з Поділля Федір Петрунь / С. В. Трубочанінов // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Т. 20. – С. 242–250. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgkh> (дата звернення: 01.11.2023).
47. Урсу Д. З історії сходознавства на півдні України / Д. Урсу // Східний світ. – 1994. – № 1–2. – С. 145–148.
48. Урсу Д. П. Петрунь Федір Євстафійович [Електронний ресурс] / Д. П. Урсу // Енциклопедія Сучасної України / Ін-ту енцикл. дослідж. НАН України. – Електрон. вид. – Режим доступу: <http://surl.li/nlgbl> (дата звернення: 01.11.2023). – Назва з екрана.
49. Файтельберг-Бланк В. Политическая слежка за преподавателями высшей школы в послевоенной Одессе: по архивам КГБ [Електронний ресурс] / В. Файтельберг-Бланк, В. Савченко // Порто-Франко: електрон. вид. – 2000. – 25 авт. (№ 34). – Режим доступу: <http://surl.li/nlgnc> (дата звернення: 01.11.2023). – Назва з екрана.
50. Фонд Петруня / упоряд. І. Шепельська // Українська книга в іменних фондах наукової бібліотеки ОДУ ім. І. І. Мечникова: бібліогр. покажч. / упоряд.: С. В. Савельєва [та ін.]; Одес. держ. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. – Одеса, 1999. – С. 73–172.
51. Шершун Т. М. Особові архівні фонди в Науковій бібліотеці Одеського національного університету імені І. І. Мечникова / Т. М. Шершун // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2017. – Т. 22, вип. 1 (17): 200-років Науковій бібліотеці. – С. 146–159. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlglu> (дата звернення: 01.11.2023).
52. Шуйський Ю. Д. Кафедра фізичної географії та природокористування Одеського національного університету імені І. І. Мечникова / Ю. Д. Шуйський // Вісн. Одес. нац. ун-ту. – Одеса, 2010. – Т. 15, вип. 5: Геогр. та геол. науки. – С. 7–21. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://surl.li/nlgme> (дата звернення: 01.11.2023).
53. Щетников В. П. Доля наукової колекції Ф. О. Петруня під час окупації Одеси / В. П. Щетников, Ю. О. Чебан // Альм. іст. дослідж. – 2012. – Вип. 1. – С. 75–79.

Ілюстрація

Іл. 1. Федір Євстафійович Петрунь, 24 липня 1920 р.
ДАОО, ф. Р-849, оп. 1, спр. 1725, арк. 2

Levchenko V. V.,

Candidate of Historical Sciences (Ph. D.),
docent at the department «Ukrainoznavstvo, historical, legal and linguistic disciplines»
Odessa National Maritime University
34 Mechnikov St., Odessa, 65029, Ukraine
tel.: (048) 728 31 18
e-mail: levchenko_lav@ukr.net

Murashko O. S.,

bibliographer, librarian, specialist in education
5 Yelisavethradskyi Ln., Odesa, 65007, Ukraine
tel.: (+38) 067 743 13 29
e-mail: al76od@gmail.com

**FEDIR YEVSTAFIYOVYCH PETRUN (1894–1963):
THE KNOWN AND UNKNOWN PAGES OF BIOGRAPHY
(UP TO THE 60S AND 130TH ANNIVERSARY)**

The article examines the biography and intellectual activity of Fedir Yevstafiyovych Petrun. He is an Odesa historian, librarian, bibliographer, orientalist, cartographer, geographer and teacher. During the entire time of his activity, he managed to work in a wide variety of higher educational institutions of Odesa, but he worked most of all in the structure of the Scientific Library of the Odesa I. I. Mechnikov National University. The degree of research of the problem in historical science has been clarified. It is indicated that in Ukrainian historiography there is no special study dedicated to the maximally complete reconstruction of the biography of F. Petrun. On the basis of documentary materials of the State Archive of the Odesa region, related to the history of various centers and structures of cultural development in Odesa, previously unpublished historical sources have been introduced into scientific circulation, which contribute to the reconstruction and clarification of previously unknown nuances and vicissitudes of the scientist's life path. The represented archival materials are also a valuable source for studying the development of higher education and science in Odesa in the period of the 1910s-30s, in particular, the history of the higher school, the library network, and biographical data of some scientists of the specified time. The information from questionnaires filled out by F. Petrun and autobiographies written by him, discovered in various Odesa archives, complements the data from the history of everyday life of the higher school and the library network of Odesa. The difficult path of a scientist in the 20s and 30s of the 20th century, the influence of political and ideological pressure on the everyday life of the scientific and pedagogical intelligentsia of the USSR, is traced. His role in the life of the higher school and the library network, scientific heritage, scientific and personal contacts of the scientist, their influence on his life and entry into the academic community and communication relations in it are reconstructed.

Keywords: F. Petrun, Scientific Library of Odesa I. I. Mechnikov National University, library network, Odesa Higher School, biohistoriography.